

13. Якубович И.С. Лувийский язык. *Реликтовые индоевропейские языки Передней и Центральной Азии*. Москва : Academia, 2013. С. 106–131.
14. Якубович И.С. Лувийский язык в пространстве и времени. Москва : Издательский дом ЯСК, 2019. 464 с.
15. Benveniste E. *Hittite et Indo-European*. Paris, 1962. 144 p.
16. Carruba O. *Die satzeinleitenden Partikeln in den indogermanischen Sprachen Anatoliens*. Roma : Dell Ateneo, 1969. 123 S.
17. Friedrich J. *Hethitisches Elementarbuch*, 2 Aufl. 1. Teil. Kurzgefaßte Grammatik (Indogermanische Bibliothek, I. Abt., Reihe : Grammatiken, Bd 23/1); 2. Teil. Lesenstücke in Transkription, mit Erläuterungen und Wörterverzeichnissen (Indogermanische Bibliothek, I. Abt., Reihe : Grammatiken, Bd 23/2). Heidelberg, 1960; 1967.
18. Friedrich J., Kammenhuber A. *Hethitisches Wörterbuch*. Zweite völlig neubearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten Texte. Heidelberg, 1975–1994.
19. Hoffner H.A., Melchert H.C. *A Grammar of the Hittite Language*. Winona Lake : Eisenbrauns, 2008. XXII, 574 p.
20. Hrozny F. *Die Sprache der Hethiter: ihre Bau und ihre Zugehörigkeit zum indogermanischen Sprachstamm*. Leipzig, 1917. 268 S.
21. Pedersen H. *Hittisch und die anderen indoeuropäischen Sprachen*. Kopenhagen, 1938. 227 S.
22. Puhvel J. *Hittite etymological dictionary*. Berlin/Boston : Mouton de Gruyter, 1984–2017. Vol. 1–10.
23. Sommer F. *Hethiter und Hethitisch*. Stuttgart : W. Kohlhammer. Verlag, 1947. 111 S.

УДК 81-119

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.39>

ДОСВІД ТА ЕКСПІРИЕНТАЛІЗМ: РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ У МІЖДИСЦИПЛІНАРНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

COGNITIVE LEXICOGRAPHY AND LINGUISTIC ANALYSIS OF THE CONCEPT

Мельничук О.Д.,

orcid.org/0000-0003-4619-363X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін

Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія»

Стаття присвячена ролі, яку відіграє поняття досвіду у філософії, психології, когнітивній лінгвістиці ХХ століття. Саме досвід, через який реалізується чуттєва взаємодія зі світом, потрапляє у фокус уваги емпіриків, формує підґрунтя для подальшого розвитку поняття досвіду як експіриенталізму у когнітивній лінгвістиці. У статті аналізуються різні типи досвіду (зовнішній, внутрішній), його змістову наповненість (концептуальний, неконцептуальний) та зв'язок зі знанням. Проблеми філософії пізнання тісно переплітаються з дослідженнями в галузі герменевтики, її когнітивною практикою, що має справу з мовою, текстами, значеннями і смислами. Наукові дискусії про природу досвіду зосереджуються на досвіді як свідомій події у широкому або більш обмеженому сенсі. Однією з важливих тем у цій галузі є питання про те, чи весь досвід є інтенційним, тобто спрямований на об'єкти, відмінні від нього самого. Інша дискусія зосереджена на питанні про те, чи існує неконцептуальний досвід, і якщо так, то яку роль він може відігравати в обґрунтуванні переконань. Деякі теоретики стверджують, що те, як переживається досвід, залежить тільки від змісту, представленого в цьому досвіді. Інші теоретики відкидають це твердження, вказуючи на те, що важливо не тільки те, що представлено, а й те, як це подається.

Когнітивний досвід герменевтики, що намагається подолати абстракцію гносеологічного суб'єкта, є співзвучним розумінню сучасних тенденцій сприйняття. Сутність інтерпретації, на думку Г. Гадамера, не вичерпується її операційно-методологічною природою, або діяльністю, що тлумачить тексти, але входить у сферу фундаментальних основ пізнання та буття. Інтерпретація, за якою завжди стоїть суб'єкт, що задає і зчитує смисли та висуває предметні гіпотези, об'єднує у собі елементи буттєво-екзистенційного підходу. З феноменологічної точки зору досвід пов'язаний зі смислом, він є тим процесом, в якому виникає й артикулюється смисл. Спосіб виявлення, що відповідає живому процесові досвіду – це опис, який розуміємо не як інвентаризацію фактів свідомості, а як розгортання цього смислу. Завдяки означуванню у мові все “невидиме” і у довіллі, і у людині стає знаком, що “сигналізує” про існування недоступних для безпосередніх чуттів явищ та речей. З точки зору когнітивної лінгвістики досвід є чинником, який впливає на взаємодію людини з навколишнім світом у термінах метафори.

Ключові слова: експіриенталізм, досвід, пізнання, когнітивна лінгвістика, феноменологія, епістемологія, психологія.

The article is devoted to the role the concept of experience plays in philosophy, psychology, and cognitive linguistics of the 20th century. It is the experience through which sensory interaction with the world is realized. It comes into the focus of attention of empiricists, forming the basis for the further development of the concept of experience as experientialism in cognitive linguistics. In the article, we analyze different types of experience (external, internal), its content (conceptual, non-conceptual) and the connection with knowledge. The problems of the philosophy of knowledge are closely intertwined with research in the field of hermeneutics, its cognitive practice that deals with language, texts, and meaning. Scientific debates about the nature of experience focus on experience as a conscious event in a broad or more limited sense. One important topic in this field is the question of whether all experience is intentional, that is, directed toward objects other than itself. Another debate centers on the question of whether non-conceptual experience exists, and if so, what role it might play in the justification of beliefs. Some theorists argue that how an experience is lived depends only on the content presented in that experience. Other theorists reject this claim, pointing out that it matters not only what is presented, but also how it is presented.

The cognitive experience of hermeneutics, which tried to overcome the abstraction of the epistemological subject, is consonant with the understanding of modern trends of perception. The essence of interpretation, according to G. Gadamer, is not limited to its operational and methodological nature, or the activity of interpreting texts, but is included in the sphere of fundamental foundations of cognition and being. Interpretation, behind which there is always a subject who sets and reads meanings and puts forward objective hypotheses, combines elements of the essential and existential approach. From a phenomenological point of view, experience is related to meaning, it is the process in which meaning arises and is articulated. The method of discovery that corresponds to the living process of experience is a description, which we understand not as an inventory of the facts of consciousness, but as the unfolding of this meaning. Thanks to the signification in language, everything "invisible" both in the environment and in a person becomes a sign that "signals" the existence of phenomena and things inaccessible to the immediate senses. From the point of view of cognitive linguistics, experience is a factor that affects a person's interaction with the surrounding world in terms of metaphors.

Key words: experientialism, experience, cognition, cognitive linguistics, phenomenology, epistemology, psychology.

Постановка проблеми. Експірієнталізм – це філософський погляд, розроблений Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, вперше сформульований у праці «Метафори, якими ми живемо» [12]. Пізніше, Дж. Лакофф розширює основи експірієнталізму, досліджуючи природу категорій. Поняття експірієнталізму походить з поняття досвіду, що має мультидисциплінарну природу. Досвід обговорюється в різних дисциплінах. **Феноменологія** – наука про структуру і зміст досвіду, що використовує різні методи, наприклад, ейдетичну варіацію [24]. Особливий інтерес для **епістемології** становить чуттєвий досвід. Важлива традиційна дискусія в цій галузі стосується того, чи все знання засноване на чуттєвому досвіді, як стверджують емпірики, чи ні, як стверджують раціоналісти [15]. У **метафізиці** досвід залучений до проблеми свідомості і тіла (*mind-body*), що намагається пояснити зв'язок між матерією та досвідом [17]. У **психології** теоретики вважають, що всі поняття засвоюються з досвіду, а інші стверджують, що деякі поняття є вродженими [4]. Когнітивна лінгвістика узагальнює дані різних наук щодо досвіду, послуговуючись терміном **експірієнталізм**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін *досвід* пов'язаний з різноманітними тісно пов'язаними значеннями, тому в академічній літературі зустрічаються різні його визначення [1; 3; 5; 18; 23]. Досвід часто розуміють як усвідомлену подію. Він іноді обмежується певними типами свідомості, такими як сприйняття або відчуття, за допомогою яких суб'єкт отримує знання про світ [4; 19; 20]. Але в ширшому сенсі досвід включає інші типи свідомих подій, крім сприйняття та від-

чуттів [6; 7; 8; 9; 10], наприклад, досвід мислення чи уявлення.

В іншому сенсі «досвід» відноситься не до самих свідомих подій, а до знань і практичного знайомства, які вони приносять із собою [11; 12; 13; 15; 25]. Відповідно до цього значення, людина з досвідом роботи або досвідчений мандрівник – це той, хто має хороші практичні знання у відповідній сфері. У цьому зв'язку досвід відноситься не до свідомого процесу, а до результату цього процесу [16; 17; 18; 21; 22; 24].

Інша дискусія стосується питання, чи весь досвід має концептуальний зміст. Концепти – це загальні поняття (*general notions*), які становлять фундаментальні будівельні блоки думки [22; 26]. Концептуальний зміст зазвичай протиставляється сенсорному змісту, як-от: бачення кольорів або сприйняття на слух шумів. Ця дискусія є особливо актуальною для перцептивного досвіду, про який емпірики стверджують, що він складається тільки з чуттєвих даних без будь-якого концептуального змісту [2; 14].

Постановка завдання. Основним завданням статті є здійснити аналіз поняття *досвід* у контексті когнітивної науки, філософії, психології, дослідити його значення у когнітивній лінгвістиці, обґрунтувати походження терміну **експірієнталізм**.

Виклад основного матеріалу. Досвід – це подія свідомості загалом, що пов'язана зі сприйняттям або практичними знаннями, які продукуються цими свідомими процесами. Як свідомо подія в найширшому сенсі досвід охоплює предмет, який представляє різні характеристики. У такому

значенні досвід зазвичай ототожнюється зі сприйняттям і протиставляється іншим типам свідомих подій, таким як мислення чи уявлення [9; 10].

Термін *емпіризм* походить від грецького *εμπειρία (empeiria)*, латинський переклад якого як *experientia* означає *досвід*. У загальній філософській концепції поняття Аристотель уявляв досвід як ще неорганізований продукт чуттєвого сприйняття і пам'яті. Пам'ять, на його думку, необхідна для того, щоб те, що сприймається, можна було зберегти в свідомості [3]. Сказати, що ми чогось навчилися з досвіду, означає сказати, що ми дізналися про це за допомогою наших органів чуття. Людина отримує досвід, коли достатньо усвідомлює те, що вона відкриває у такий спосіб. Існує ще одне, пов'язане значення терміна *досвід*, у якому відчуття та почуття є досвідом, і в якому сприйняття чогось передбачає наявність чуттєвого досвіду. Це – досвід, тому що усвідомлення його – це те, що з нами відбувається [23].

Другою причиною для того, щоб стверджувати, що все знання залежить від досвіду, є те, що ми не можемо мати ідей чи понять, які не були б похідними від досвіду, тобто всі поняття, або концепти є апостеріорними, незалежно від того, чи істини, які стверджуються за допомогою цих концептів, є апостеріорними. У цьому контексті, ми підтримуємо загальну емпіристську тезу про те, що усе знання походить з досвіду на тій підставі, що (1) все, що ми знаємо, безпосередньо пов'язане з чуттєвим досвідом і виникає з нього через навчання, асоціацію або індуктивні висновки; (2) все, що ми знаємо, залежить від чуттєвого досвіду, оскільки всі матеріали для знання безпосередньо походять із чуттєвого досвіду; (3) все, що ми знаємо, залежить від чуттєвого сприйняття, оскільки, хоча ми можемо знати деякі речі апріорі, це лише у відносному сенсі, оскільки наявність досвіду є загальною передумовою для того, щоб казати, що ми маємо таке знання [18].

Близько середини XIX століття термін *переживати (erleben)* набуває значення та знаходить своє місце серед фундаментальних понять теорії пізнання. Й. Г. Фіхте відіграв у цьому роль передвісника, який словосполученням *leben und erleben (жити та переживати)* окреслив непомітний перехідний момент, коли суб'єкт забуває сам себе у стані неусвідомленої повноти. Р. Г. Лотце у "Метафізиці" схильний вважати *переживання (Erlebnis)* синонімом внутрішнього (*interiorite*), тоді як В. Дільтей у рамках теорії досвіду розглядає його тотожним *психічному*. Феноменологія робить це психічне та внутрішнє життя своєю центральною темою: у ній розумі-

ють *переживання (Erlebnis)* як суб'єктивний іманентний досвід, який, однак, щоб бути пізнаним, а отже – переданим, потребує зв'язку зі світом через *інтенційність*, що надає сенсу об'єктам та відсилає до них. Без інтенційного звертання (*reference*) досвід, переживання залишається необ'єктивованим, тобто непізнаним. Водночас досвід не є ізольованим від суб'єкта, а вписується в інтенційну та часову динаміку свідомості, що нанизує *Erlebnis na Erlebnis* [1, с. 27].

Щодо досвіду у *науковому пізнанні*, у 1894 році В. Дільтей опублікував працю «Ідеї описової та аналітичної психології» [6], де він розпрацьовує наслідки своїх філософських поглядів на життєвий досвід для психології як науки про людину. До цього часу психологію розглядали як природничу науку, яка синтетично конструює психічні явища з атомістичних елементів, таких як чуттєві дані, використовуючи гіпотетичні закони асоціації. У той час як «Критика чистого розуму» І. Канта визначала категорії або фундаментальні поняття природничих наук [11], В. Дільтей намагався пояснити категорії наук про людину. Він розрізняє формальні та реальні категорії. Формальні категорії стосуються усього досвіду: донаукового чи наукового. Вони виникають внаслідок елементарних операцій мислення, таких як: порівняння, диференціація та співвіднесення, які виявляють те, що притаманне досвіду. Формальні категорії єдності та множинності, тотожності та відмінності поділяються природними та гуманітарними науками.

Реальні категорії конкретніше організують зміст досвіду. Природничі та гуманітарні науки організують свій предмет у термінах формальних відносин цілого та розміщують їх у просторі та часі. У часовому розташуванні ми бачимо перехід від формального до реального. Для природничих наук час є нескінченною формою, яка розгортається рівномірно. Для наук про людину час є кінцевою структурою, яка проектує майбутнє на основі того, що пам'ятається з минулого. Час людських наук – це пережита реальність, і її можна сформулювати таким чином, щоб ми могли зрозуміти історичний розвиток і продуктивну силу культурних систем [2].

Загалом, емпіриків XX століття цікавило питання не стільки про матеріальну, скільки про емпіричну основу знання. Дослідники розглядали матеріали, з яких виходять знання, однак дотримувалися тенденції уникнення психологічних міркувань і піднімали проблему у зв'язку зі значенням. Усі описові символи, як вони стверджували, мають бути визначені в термінах інших символів, за винятком того, що у кінцевому під-

сумку потрібно підійти до виразів, які можна визначити лише уявно [7]. Науковці відзначають, що досвід охоплює різні *когнітивні компоненти*, які не можна звести до чуттєвої свідомості [22]. Інший підхід полягає у розрізненні внутрішнього і зовнішнього досвіду. Отже, хоча чуттєве сприйняття належить до зовнішнього досвіду, можуть існувати й інші типи досвіду, наприклад, запам'ятовування чи уява, які належать до внутрішнього досвіду. Іноді досвід належить не до свідомих подій, а до знань, які вони продукують. Для цього відчуття важливо, щоб знання відбувалося через безпосередній перцептивний контакт із зовнішнім світом [8]. Перцептивний досвід є властивим «безпосередньому усвідомленню існування речей поза нами» [4]. Таке уявлення про зовнішній світ відбувається за допомогою стимулів, зареєстрованих і переданих органами відчуттів. Перцептивний досвід реалізується в різних модальностях, що відповідають різним відчуттям, наприклад, зоровому, слуховому або тактильному.

Щодо суто перцептивного досвіду, то такий тип досвіду, названий «міфом даного» (the myth of the given), існує і відіграє важливу роль у гносеологічних розвідках [26]. «Дане» відноситься до безпосереднього, неінтерпретованого чуттєвого змісту переживань. В основі цієї дискусії лежить відмінність між «безпосереднім» досвідом на протигагу більш розвиненому досвіду. Ідея цієї відмінності полягає у тому, що деякі аспекти досвіду прямо передаються суб'єкту без будь-якої інтерпретації. Ці основні аспекти потім інтерпретуються різними способами, що призводить до більш рефлексивного та концептуально насиченого досвіду, який демонструє різні нові відносини між основними елементами. Таке розрізнення може пояснити, наприклад, те, як виникають різні помилкові сприйняття, наприклад, ілюзії візуального сприйняття, що викликані хибними інтерпретаціями, висновками або конструкціями суб'єкта, проте не зустрічаються на базовому рівні. У цьому сенсі часто зазначають, що досвід є продуктом і світу, і суб'єкта [15]. Розрізнення між безпосереднім і інтерпретованим аспектами досвіду виявилось суперечливим у філософії, деякі критики стверджували, що в досвіді немає безпосереднього даного, тобто що все інтерпретується у певний спосіб. Однією з проблем цієї критики є те, що важко зрозуміти, як могла б початися будь-яка інтерпретація, якби не існувало нічого, з чого можна було б її розпочати [25, с. 281].

Відтак наведені точки зору у контексті психології, філософії, наукового пізнання обгрунтовують, чому з точки зору *когнітив-*

ної лінгвістики досвід відіграє особливу роль у безпосередньої взаємодії зі світом, що втілюється на мовному рівні у вигляді онтологічних метафор. *Експірієнталізм* є особливою відповіддю на об'єктивістську традицію трансцендентальної істини, яку найвизначніше сформулював І. Кант [12]. Хоча експірієнталізм стверджує, що не існує «суто раціонального», відокремленого погляду на світ, який є зовнішнім для людської думки, він все одно вимагає звернення до того, що Дж. Лакофф і М. Джонсон називають «базовим реалізмом», передбачає визнання існування зовнішнього світу, незалежного від розуму, і можливість стабільного знання цього зовнішнього світу.

Значення ототожнюється з концептуалізацією. Тому лінгвістична семантика охоплює структурний аналіз і чіткий опис абстрактних сутностей, таких як думки та поняття (концепти). Термін «концептуалізація» тлумачиться досить широко: він охоплює і нові концепти, і усталені поняття; сенсорний, кінестетичний та емоційний досвід; розпізнавання безпосереднього контексту (соціального, фізичного та мовного). Оскільки концептуалізація полягає в когнітивному опрацюванні, важливою є характеристика типів *когнітивних подій*, виникнення яких становить певний розумовий досвід. Віддаленість цієї мети не є достовірним аргументом для заперечення концептуальної основи значення. [13, с. 2]. Відтак окремі види досвіду є концептуалізованими в мовній системі в термінах емпіричних гештальтів. При цьому потрібно розрізняти 1) досвід, у тому вигляді, у якому його структурували і 2) концепти, які використовувалися для його структурування.

Відповідно до емпіристської філософської традиції можливо отримувати досвід не тільки через взаємодію з предметами, але й досвід інших людей, тому що з точки зору широкої методологічної перспективи «афективні та емоційні стани не є просто якостями суб'єктивного досвіду, вони не просто його характеризують – вони є даними, що виражаються через експресивні феномени, які є очевидними для інших» [27, с. 87]. Тому експірієнтальне ядро того «Я» (experiential core self), що може мати досвід, характеризується даністю першої особи [5, с. 82-105] і вважається долінгвістичною пресупозицією будь-якої лінгвістичної практики. Тільки з перспективи першої особи можна вивчати цілі, ідеї, натхнення як її власні і розповідати про них. Ще один випадок того, як метафорична концепція може виявити аспект досвіду, зауважуємо у тому, що М. Редді назвав «метафорою каналу» [20]. М. Редді ствер-

джує, що знання про природну мову приблизно структуроване такою складною метафорою: ІДЕЇ (АБО ЗНАЧЕННЯ) – ОБ’ЄКТИ. МОВНІ ВИРАЗИ – КОНТЕЙНЕРИ. КОМУНІКАЦІЯ Є ВІДПРАВЛЕННЯМ. Мовець вкладає ідеї (об’єкти) у слова (контейнери) і надсилає їх (каналом) до слухача, який «витагує» ідею/об’єкти зі слова/контейнерів. Слід наголосити, що реальне знання не виникає внаслідок прямої (індуктивної) генералізації досвідних даних. У результаті творчих процедур знання формується зі знання – для його створення є важливою наявність вихідного інтелектуального прошарку, що уможливило пошук і надає вузли та деталі концептуальним структурам. Щодо встановлення повноцінних (не феноменологічних, не спекулятивних) одиниць пізнання є важливими і емпірія, і теорія. Емпірія завершує розумові побудови, робить їх змістовними, осмисленими. Теорія надає їм логіко-раціонального характеру, повідомляє про номологічність, універсальність. Вибір даних зумовлений

необхідністю передати початковий, елементарний тип діяльності, теоретично здатний до концептуалізації, а емпірично до взаємодії з природними предметами.

Висновки. Отже, досвід є внутрішнім або зовнішнім, має концептуальний зміст – він наповнений знаннями, що мають чуттєву основу та опосередковані у мові, – потребує активної діяльності творчого начала суб’єкта для подальшої інтерпретації та пошуку індивідуальних смислів. Досвід є феноменом свідомості та прагматичним знаком і, виявляючи свою інваріантну сутність та інтенційність, є основою будь-якого об’єктивного пізнання. Підґрунтям для досліджень досвіду в когнітивній лінгвістиці є філософський напрям – експірієнталізм, який наголошує на метафоричній основі мислення через вплив досвіду у навколишньої взаємодії людини зі світом. Перспективним є дослідження мовних та мовленевих способів втілення досвіду у різних лінгвістичних дисциплінах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей / перекл. з франц. / за ред. Б. Кассен. Том 3. Київ. Дух і літера, 2012. 328 с.
2. Adorno F. R. *The Recovery of Experience*. New York: State University of New York Press, 2007. 236 p.
3. Aristotle. *Aristotle's Poetics* / transl. by G. Whalley. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press, 1997. 223 p.
4. Barsalou L. W. *Cognitive Psychology: An Overview for Cognitive Scientists*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1992. 424 p.
5. Damasio A. *Self Comes to Mind: Constructing the Conscious Brain*. New York: Pantheon Books, 2010. 268 p.
6. Dilthey W. *Ideas Concerning a Descriptive and Analytic Psychology*. *Descriptive Psychology and Historical Understanding* / ed. by R. M. Zanner, K. L. Heiges. The Hague: Nijhoff, 1977. P. 23-120.
7. *Empirical Approaches to Cognitive Linguistics: Analyzing Real-Life Data* / ed. by M. Luodonpää-Mani, E. Penttilä, J. Viimaranta. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 350 p.
8. *From Perception to Meaning. Image Schemas in Cognitive Linguistics* / ed. by B. Hampe, J. E. Grady. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2005. 485 p.
9. Gupta A. An Account of Conscious Experience. *Analytic Philosophy*. 2012. № 53 (1). P. 1-29.
10. Jorba, M. Is There a Specific Experience of Thinking? *Theoria: An International Journal for Theory, History and Foundations of Science*. 2010. № 25 (2). P. 187-196.
11. Kant I. *Critique of Pure Reason* / translated by M. Weigelt. Penguin Classics, 2008. 784 p.
12. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. London: The University of Chicago Press, 2003. 193 p.
13. Langacker R. W. *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*. Berlin; New York: De Gruyter Mouton, 2010. 395 p.
14. Lock J. *An Essay Concerning Human Understanding* / ed. by P. H. Nidditch. Oxford: Oxford University Press, 2004. 1161 p.
15. Metzler G. B. *Erfahrung* / *Enzyklopädie Philosophie und Wissenschaftstheorie* / ed. by J. Mittelstraß. Stuttgart; Weimar: Verlag J. B. Metzler. Band 2. S. 361-363.
16. Newman J. *Balancing Acts: Empirical Pursuits in Cognitive Linguistics / Quantitative Methods in Cognitive Semantics: Corpus-Driven Approaches* / ed. by D. Glynn, K. Fischer, 2010. P. 79-99.
17. Prinz J. J. *Furnishing the Mind: Concepts and Their Perceptual Basis*. Cambridge, MA: MIT Press, 2002. 368 p.
18. Pullum G., Scholz B. Empirical Assessment of Stimulus Poverty Arguments. *The Linguistic Review*. 2002. № 18 (1-2). P. 9-50.
19. Quine W. V. O. *Two Dogmas of Empiricism* / Reprinted in *From a Logical Point of View*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1961. 20 p.
20. Reddy M. J. *The Conduit Metaphor: A Case of Frame Conflict in Our Language About Language / Metaphor and Thought* / ed. by A. Ortony. Cambridge: Cambridge University Press. 1979. P. 284-310.

21. Sampson G. 2005. Quantifying the Shift Towards Empirical Linguistics. *International Journal of Corpus Linguistics*. № 10(1). P. 15-36.
22. Slezak P. Representation in Mind: New Approaches to Mental Representation. Amsterdam: Elsevier, 2004. 244 p.
23. Soames S. Philosophical Analysis in the Twentieth Century. Vol. 1. The Dawn of Analysis. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009. 432 p.
24. Strawson G. Cognitive Phenomenology: Real Life. Cognitive Phenomenology. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 285-325.
25. The Oxford Companion to Philosophy / ed. by T. Honderich. Oxford: Oxford University Press, 2005. 1055 p.
26. Varela F., Thompson E., Rosch E. The Embodied Mind. Cambridge, MA: MIT Press, 1991. 308 p.
27. Zahavi D. Subjectivity and the First-Person Perspective. *Southern Journal of Philosophy* (Spindel Supplement). 2007. № 45. P. 66-84.

УДК 373.543

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.40>

УДОСКОНАЛЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА

IMPROVEMENT OF LANGUAGE PERSONALITY FUTURE PHILOLOGIST

Терещенко Л.В.,

orcid.org/0000-0002-9780-0930

*старший викладач кафедри слов'янської філології
Хмельницького національного університету*

Станіславова Л.Л.,

orcid.org/0000-0002-6145-890X

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янської філології
Хмельницького національного університету*

Авторами теоретично обґрунтовано функціональну модель розвитку мовної особистості у процесі професійної підготовки студентів-філологів. Описано комунікативно-діяльнісний і міждисциплінарний підхід та принципи професійно-орієнтованої спрямованості, комплексності, інтеграції та міждисциплінарних зв'язків, комунікативної спрямованості. У статті визначено умови розвитку мовної особистості студентів-філологів: формування мотивації філологів до вдосконалення практично значущих умінь, навичок та видів діяльності; впровадження у навчальний процес спецкурсів «Українська мова», «Стилістика і культура мови», «Культура професійного мовлення і спілкування» тощо; інтеграція активних та інтерактивних методів навчання у процесі розвитку мовної особистості; включення студентів до професійно-орієнтованої діяльності. Проаналізовано різноманітні підходи щодо визначення феномену «мовна особистість» та з'ясовано, що мовна особистість як і раніше є актуальним напрямом досліджень у лінгвістиці, однак її вивчення потребує відповідної уваги з боку різних галузей гуманітарного знання. Доведено, що удосконалення мовної особистості майбутнього філолога передбачає опанування культури писемного та усного мовлення студентами-філологами, що включає два рівні: базовий, який передбачає володіння нормами усної та писемної літературної мови – правилами вимови, наголосу, граматики, слововживання; та вищий рівень мовної майстерності, що передбачає вміння використовувати виразні засоби у різних умовах спілкування відповідно до цілей та змісту мови. Авторами статті звернено увагу на необхідність вивчення художніх текстів історичного змісту та фольклору з метою збагачення словникового запасу архаїзмами, історизмами та діалектизмами. Крім того, зазначено, що для удосконалення мовної особистості студентів-філологів необхідно читати та аналізувати спеціальні фахові тексти, знаходити у них іноземні терміни та підбирати за можливості українські еквіваленти.

Ключові слова: компоненти мовної особистості, культура мови, міждисциплінарний підхід, розвиток мовної особи, студенти-філологи.

The authors has theoretically substantiated the functional model of language personality development in the process of professional training of students philologists. The article describes the communicative-activity-based and interdisciplinary approaches and the principles of professionally-oriented orientation, complexity, integration and interdisciplinary connections, communicative orientation. The author defines the conditions of development of language personality of students-philologists: the formation of motivation philologists to improve practically important skills and activities; introduction in educational process of special courses "Ukrainian language and language culture", "Ukrainian language and basics of text editing", "Business rhetoric", etc.; integration of active and interactive teaching methods in the process of language personality development; the inclusion of students in professionally-oriented activities. The author analyzes various approaches to defining the phenomenon of "linguistic personality" and found that linguistic personality is still